

Wessmans Mölla – en skvaltkvarn

I Docent Sven B Eks doktorsavhandling "Väderkvarnar och Vattenmöllor" finns en artikel om tidigaste kända kvarnar i Luggude härad i Rya Kvistofta socken, och där berättas att det år 1515 fanns en skattebelagd kvarn. Det rörde sig troligtvis om skvaltkvarnen vid bäcken som flyter genom Rya dalen vid Katslösa. Under samma tid, innan reformationen, fanns ett litet kapell där Rya kvarn står idag – grunden där kvarnen står heter Kapell-lyckan.

Kvarnägare från 1700-talet

I slutet av 1700-talet ägdes skvaltkvarnen av kamreraren Pehr Hultberg, Brunnby. Kvarnrörelsen arrenderades då av mjölnaren Sefed (Sae fve) Persson, född i Gantofta 1745. Han drev fortfarande rörelsen år 1820. Efter Hultberg är inspektör Kastengren på Säbyholm tecknad som ägare.

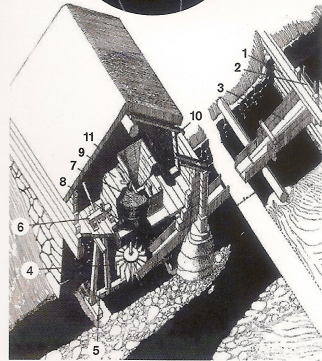
Enligt Harald Hermansson, som är den sista ägaren av Rya Kvarn, kallades kvarnen "Wessmans Mölla". Det är ett namn som den torde ha fått efter Hofkamereraren I P Wessman, född i Uppsala 1776, som på 1830-talet drev kvarnen. I slutet av 1840-talet arrenderades rörelsen av Anders Andersson. På 1850-talet nämns änkefru Sofie E Wessman, född i Landskrona 1813, som ägare till kvarnen som hon innehade till sin död 1873.

Den sista innehavaren hette Jöns Persson som därefter övertog Stogods Kvarn, Höganäs. Ända in i sena 1800-talet var vattenkvarnen i bruk vid Ryabäcken just där Petter Larsson (Kungen av Rya) under 1930-talet byggde sin festlokal, den vackra vita villan mellan Katslösa och motorvägen, med dåvarande utsikt över åkrarna. Arkitektens namn finns tyvärr inte bevarade.

Petter drev lanthandeln som sedermera övertogs av Algot Andersson.

Liten stuga på samma ställe

Kvarnen förföll och försvann men numera finns en liten stuga byggd på samma ställe som kan ses när man promenerar från Algot Anderssons byggarvaror mot motor-

Teckningen är gjord av Harald Nilsson i Kulturen 1938

Typisk skvaltkvarn som kunde mala en tunna råg (ca 1,5 hl) på 2–3 timmar.

- 1. Bäckens stängdes av med en fördämning av sten, jord och trästockar.
 - 2. En hög & sänkbar lucka reglerade vatten-tillströmningen.
 - 3. Urholkade stockar som delvis omslöt –
 - 4. Det horisontella kvarnhjulet med skovlarna
 - 5. Dessa drev runt den vertikala axeln vars undre ände var lagrat i en stock (Lättan).
 - 6. Man reglerade kvarnstenstrycket genom en hävstånsordning och tråkilar – dvs. Kvarnstens tryck: 7. Löparnen mot 8. Liggaren
 - 9. Båda var inbyggda i en låda med en öppning framtill där mjölet rann ut.
 - 10. Ovanpå detta hölje fanns en tratt där säden hölls på.
 - 11. I dess nedre del fanns en anordning som reglerade hur fort säden rann ner i hålet, "ogat", på den övre stenen.
- En liten pinne som sattes i skakning av löparens rotation såg till att spannmålet flödade ner jämnt.

Det lilla fyrkantiga huset ligger intill bäcken på samma ställe som kvarnen tidigare låg.

vägen och följer den smala stigen längs motorvägen och under tunneln där Ryabäcken flyter. Det lilla fyrkantiga huset finns intill bäcken efter ladugården och skymtar bakom buskarna invid Ryabäcken på bilden intill, som fotograferades, öster om huset. Det vita huset finns uppför backen till vänster om det lilla huset på bilden (se ovan).